

**Шульга Е.А. қосымша білім беру педагогтің
жұмыс тәжірибесінен
«Ғажайып шеберлер» студиясында
ЕББҚ бар балаларды инклюзивті білім беруде
шығармашылық қабілетін дамыту**

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға арналған инклюзивті білім беру қол жетімді болады, өйткені жалпы білім беретін мекемесінің жағдайында тұрғылықты жері бойынша оқытуға және сапалы білім алуына қол жетімді тең құқылы және бұл барлық балалардың құқығы болып саналады. Ерекше көркем шығармашылық процесінде бала байқағыштық, эстетикалық қабылдау, эстетикалық эмоциялар, көркемдік талғам, шығармашылық қабілеттер, қол жетімді құралдармен әдемі жасау қабілетін дамытады. Практикалық сабақтардың арқасында баланың көркемдік қабілеті тұрақты болып, жіңішке және дифференциалды қабылдауға айналады. Әртүрлі балалардың шығармашылық бейімділігі әртүрлі болады. Олар жүйке жүйесінің қасиеттеріне, оның "икемділігіне", эмоционалды сезімталдыққа, темпераментке байланысты. Шығармашылық адамның өмірге деген жаңа көзқарасын тудырады, ол өмірді толығымен өзгертуге, дамытуға және қабылдауға дайындықпен байланысты. ЕББҚ бар бала шығармашылық қызметке қатыса отырып, қызығушылықтан, нақты дағдыларды игеру арқылы кәсіби өзін-өзі анықтауға көшуі мүмкін, бұл сәтті әлеуметтену үшін де маңызды. Шығармашылық іс-әрекет процесінде балада қалыптасатын бірқатар қасиеттер, сайып келгенде, мінезге оң әсер етеді. Даму мүмкіндіктері шектеулі балаларға қатысты инклюзивті білім берудің артықшылығы-өмір сүретін қоғамға бейімделудің үлкен мүмкіндігі. Қарапайым балалармен бірлесіп оқыту нормативтік мінез-құлық пен өмірдің үлгісін береді. Бірақ, ЕББҚ бар балалардың өмір сүру кеңістігі мен әлеуметтік белсенділігі шектеулі. Онда батылдық, қиял қажет болатын қызметте оларға қиын беріледі. Оның мақсаты-әртүрлі материалдармен жұмыс жасау дағдылары мен әдістерін беру ғана емес, сонымен қатар балаларды босату, олардың қабілеттеріне сенімділік беру. ЕББҚ бар балалар дені сау құрдастарымен бірлескен іс-шараларға қатысқан кезде жақсы ашылады, олардан үйренеді, қолдау алады. ЕББҚ бар балаларға арналған сәндік-қолданбалы өнер сабақтары балалардың эмоционалды және эстетикалық дамуында маңызды рөл атқарады.

Өнердің бұл түрі балалар шығармашылығына жақын болғандықтан, оның түрлі-түстілігі мен талғампаздығы назар аударып, өз бетінше бірдеңені жасап көруге, жасауға деген құштарлықты оятады. Баланың релаксациясы және мәнерлі көркем бейнесін жасау үшін шығармашылық, өзара эмпатия және балалардың кез келген жетістігіне таңдану атмосферасын құрумен бірге жүретін музыкалық сүйемелдеу қолданылады.

Психологиялық-медициналық-педагогикалық комиссияның (ПМПК) қорытындылары мен ұсынымдарын ескере отырып, Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы "14" маусымдағы № 228 бұйрығымен бекітілген балаларға арналған қосымша білім беру ұйымдары түрлері қызметінің үлгілік қағидаларына сәйкес, ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалармен "Ғажайып шеберлер" шығармашылық бірлестігіндегі жұмыс балаларға қосымша білім беру саласында инклюзивті білім беруді іске асыру мақсатында бірінші оқу жылы тобында жүргізіледі. Біздің сабақтарымыздың негізінде барлық білім беру салаларында балалардың дамуын қамтамасыз ететін кешенді тәсіл жатыр: әлеуметтік - коммуникативтік даму, танымдық даму, тілдік даму, көркем - эстетикалық даму. Инклюзивтік білім беруді іске асыруға инклюзивтік білім берудің негізгі қағидаттарын практикаға енгізу кезінде қол жеткізілетін болады:

1. Адамның құндылығы оның қабілеттері мен жетістіктеріне байланысты емес.

2. Әр адам сезінуге және ойлауға қабілетті

3. Әр адам қарым-қатынас жасауға және естуге құқылы.

4. Барлық адамдар бір-біріне мұқтаж.

5. Шынайы білім беру тек нақты қатынастар аясында жүзеге асырылуы мүмкін.

6. Барлық адамдар достыққа және құрдастарының қолдауына мұқтаж.

7. Барлық білім алушылар үшін прогреске қол жеткізу мүмкін емес нәрселерден гөрі олар жасай алатын нәрсе болуы мүмкін.

8. Әртүрлілік адам өмірінің барлық аспектілерін күшейтеді.

Оқушылар нормотиптік балалармен бірдей материалды оқиды. ЕББҚ бар оқушысымен қосымша сабақтар өткізу арқылы белгілі бір жұмысты құруға уақыт артады. Сонымен қатар, жұмыс көлемі ұлғаймайды, әртүрлі материалдармен (табиғи, қалдық, қағаз, пластик, пластилин матасы, жіптер, фурнитура және т.б.) жұмыс топтық, жеке және ұжымдық түрде жасалады. Дарынды оқушыларды анықтауда тұлғаға бағытталған оқыту, ұжымдық-шығармашылық қызмет ойын технологиялары педагогикалық технологиялардың элементтері қолданылады.

Практикалық жұмыс сабақты өткізудің негізгі нысаны болып табылады. Ауызша әдіс қолданылады: әңгіме, әңгіме, талқылау, ойын. Көрнекі әдіс-иллюстрацияларды, презентацияларды, өнім үлгілерін және т. б. көрсету.

Теориялық бөлім иллюстрациялық және көрнекі материалдарды көрумен әңгімелесу түрінде беріледі және тақырыпты практикалық игерумен бекітіледі. Өткізіледі: логопедиялық бесминуттық (лексиканы, грамматиканы, фонетиканы, байланысты сөйлеуді дамыту бойынша материалдар, бекіту

немесе саралау және коммуникативтік дағдылар бойынша жаттығулар, яғни материалды қайталау және бекіту үшін), қозғалмалы ойындар және саусақ гимнастикасы (жалпы және ұсақ моториканы дамытуға, қимылдарды үйлестіруге, сөйлеуді қозғалыспен үйлестіруге, еліктеушілік пен шығармашылық қабілеттерді дамытуға қызмет етеді), жеке жұмыс (балалар көп қиындық көретін тапсырмалар), кіріктірілген түзету-дамыту сабақтары. Кіріктірілген сабақтарда оқушыларға қол жетімді әр түрлі іс-шаралар қолданылады: бейнелеу және конструктивті-модельдік, ән айту және ашық ойындар, суреттерді қарау және суреттерде әңгімелеу, ребустарды шешу және кроссвордтарды шешу, театр ойындары.

Кіріктірілген сабақтарда балалар бір-бірімен және ересектермен қарым-қатынас жасауды үйренеді, бұл ауызекі сөйлеуді жетілдіруге, сөздік қорын байытуға, сайып келгенде, сөйлеудің коммуникативті функциясын қалыптастыруға және балалардың сәтті әлеуметтенуіне ықпал етеді. Кіріктірілген сабақтар жалпы балалардың дамуына нақты әсер етеді. Ата-аналарды әдістемелік ұсыныстар жүйесі арқылы түзету және дамыту жұмыстарына тарту. Бұл ұсыныстарды ата-аналар ауызша алады.

Күшті балаларға әртүрлі идеялар ұсынылады, олардың шығармашылық әлеуеті жоғары және олар күрделі өнімдерді орындай алады, ал қабілеті аз балаларға моральдық қолдау көрсетіліп, олардың жеке қабілеттері бойынша қызықты жұмыс ұсынылуы керек. Мұндай балалар қарапайым өнімдерді мұқият және сүйіспеншілікпен жасайды. Бұл жағдайда жұмыстың тәрбиелік және дамытушылық мәні сақталады. Әрбір бала жоспарланған нәтижеге қол жеткізуі керек, олардың қызметінің нәтижелерін көру, ауызша бағалау және педагогтің мақұлдауын алу өте маңызды.

Оқыту әдістері әртүрлі-бұл фантастикалық әңгіме, ертегі, жай әңгіме, түсіндіру, қарау және талқылау, репродукциялардың слайд-шоуы, балалардың өзіндік практикалық жұмысы және т.б. болуы мүмкін. Әлеуметтену мақсатында әртүрлі дидактикалық ойындарды қолдануға болады. Аталған әдістер өзгермелі және қажет болған жағдайда өзгертілуі және жетілдірілуі мүмкін.

Сабақтарды құру кезінде баланың ой-өрісін кеңейтетін, оны ойлауға және қиялдауға, сөйлеуді, саусақтардың ұсақ моторикасын дамытатын ойын түрлерін пайдалану қажет. Баланың өміріне жағымды, жағымды эмоциялар енгізу керек, іс-әрекет жағымды тәжірибелермен бірге жүретін етіп өз жұмысын құру керек. Оларға күлімсіреу және мұғалімнің тыныш мейірімді дауысы, ауызша мадақтау, жылы сөз, басын сипау және ынталандыру жатады. Сабақтарда ауызша тәсілді ғана емес, сонымен қатар көрнекі құралдарды да қолдану керек, балаларды практикалық іс-әрекетке тарту, олардың жұмысына шығармашылық көзқарасты дамыту қажет. Сабақтағы барлық тапсырмалар студенттерге түсінікті, қызықты, қол жетімді болуы керек, бірақ әрбір келесі тапсырма күрделіліктің шамалы өсуімен алдыңғыдан өзгеше болуы керек.

Бала орындай алмаған тапсырманы түзетуге қосымша уақыт бөлінеді. Балалардың психикалық даму мен физикалық дамуы әртүрлі болғандықтан,

сыныпта мен шығармашылықты дамыту үшін әртүрлі формалар мен әдістерді қолданамын.

Өмір серпінді. Жақында мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту веб-камера арқылы онлайн режимінде жүзеге асырылады. Теориялық тұрғыдан алғанда, бұл өте жақсы, бірақ менің ойымша, тек "ерекше" баламен толыққанды қарым-қатынас жеке тұлғаның толық әлеуметтенуіне мүмкіндік береді.

"Табыс жағдайын" құрудың маңызды шарты-әртүрлі деңгейдегі конкурстар мен көрмелерге қатысу. "Ғажайып шеберлер " бірлестігі құрылған уақыттан бері тәрбиеленушілер республикалық және қалалық деңгейдегі бірнеше жүлделі орындарға ие болды.

Жұмыс істеген жылдар ішінде сабақ барысында балалардың есте сақтау қабілеті, сөздік қоры, ойлау, қабылдау, ұсақ моторикасы (күш, амплитудасы, жылдамдығы, қол қимылдарының дәлдігі), үйлестіру, тәрбиеленушілердің назары дамитыны атап өтілді.

Сәндік-қолданбалы шығармашылықпен айналысу балада еңбек дағдыларын дамытады, мүмкін өмірде кәсіби өзін-өзі анықтай отырып, бұл мүмкіндігі шектеулі балалар үшін өте маңызды.

Шығармашылық белсенділік тек дарынды балаларға ғана тән деген пікір бар, бірақ олай емес. Мүмкіндігі шектеулі балалардың шығармашылық мүмкіндіктері шексіз, олар қабілетті және бәрінде бірінші болғысы келеді, олар мүмкін еместі мүмкін, қол жетпесті қол жетімді ете алатын қажымас еңбеккерлер.